

Natuurpakket Westerschelde (NPW)

Kunt u dit document niet goed lezen of gebruiken? Bekijk dan de toegankelijke versie van dit document op

<https://pcportal.zeeland.nl/voortgangsrapportage-grote-projecten-ps--augsepokt-2023/programma/natuurpakket-westerschelde-npw>

Natuurpakket Westerschelde (NPW)

Algemeen

Project:

Projectomschrijving

Het programma tot het realiseren van minimaal 600 ha estuariene natuur volgens het Convenant Rijk-Provincie (2005) over de uitvoering van de ontwikkelingsschets 2010.

Het Programma Natuurpakket Westerschelde omvat de volgende projecten:

- a) Hertogin Hedwigepolder (350 ha)
- b) Uitbreiding Zwin (22 ha)
- c) Middengebied Waterdunen (121 ha) en Perkpolder (35 ha)
- d) Buitendijks (5 deelprojecten 130 ha)
- e) Landbouw-flankerend beleid (subsidie € 8,4 miljoen en grondruilbank € 4,6 miljoen)
- f) Overige afspraken (Grenspark Groot Saefthinghe, impuls Hulst, Landschapspark Zwinstreek, impuls Sluis, Sloe-/Tractaatweg, monitoring).

Belangrijkste ontwikkelingen

- Panoramaheuvel: Na constatering in de zomer van dit jaar dat de Panoramaheuvel onvoldoende hoog werd, is in de afgelopen periode gekeken naar de oorzaak en de mogelijke oplossingen hiervoor. Inmiddels is er duidelijkheid over de oorzaak en mogelijke oplossingen. Over de combinatie van oplossingen wordt na onderzoek op korte termijn een keuze gemaakt.
- Buitendijks natuurherstel: Voor het buitendijks project Zimmerman wordt in een herhaalde poging om er, buiten juridische procedures, uit te komen een gesprek met de eigenaar gepland. Ten aanzien van een door Rijkswaterstaat aangedragen meekoppelkans vindt onderzoek plaats en worden voorbereidende stappen gezet, vooruitlopend op besluitvorming in het voorjaar van 2024.
- Landschapspark Zwinstreek: op 13 oktober heeft de Vlaamse Regering de Zwinstreek erkend als landschapspark.

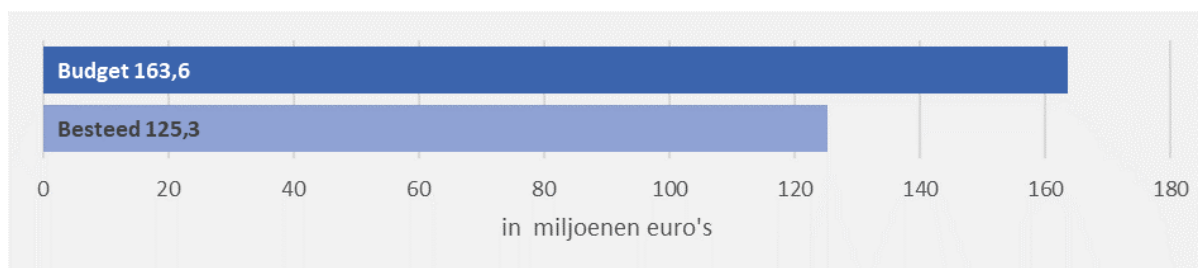
Status en voortgang

Beheersaspect: *Kwaliteit*   *Geld*   *Tijd*   *Risico*   *Omgeving*

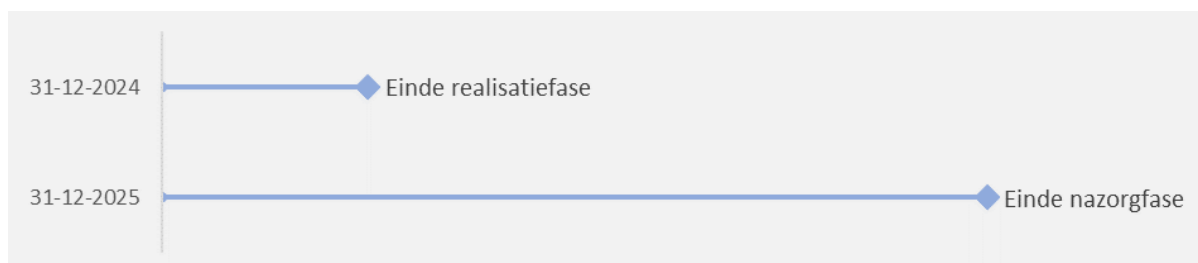
Status:

Voortgang:

Budget

Planning

Huidige projectfase: Realisatiefase

Percentage gereed: 44% (291 van de 658 hectare waar naar toegewerkt wordt)

Voortgang algemeen

De verschillende onderdelen van NPW bevinden zich in verschillende fasen:

- Bij de panoramaheuvel is in de afgelopen periode geconstateerd dat deze nog niet de gewenste hoogte heeft bereikt. Gekeken is naar wat de oorzaak hiervan is en wat de mogelijke oplossingen zijn. Over de combinatie van oplossingen wordt na onderzoek op korte termijn een keuze gemaakt.
- Voor de overdracht van de Hedwigepolder wordt door een externe taxateur de waarde bepaald. De gesprekken hierover met de kopende partij zijn momenteel gaande. Het is de bedoeling het natuurgebied voor het einde van het jaar 2023 over te dragen, mits het lukt om alle voorbereidingen tijdig af te ronden. Ook met het waterschap loopt het gesprek over de eigendomsoverdracht van de dijk en met Rijkswaterstaat over de eigendomsoverdracht van de panoramaheuvel. De overdracht zal waarschijnlijk begin 2024 plaatsvinden.
- Het opleveringsmoment van het Hedwige- en Prosperproject wordt voorbereid. Dat doen we samen met het Waterschap, Stichting het Zeeuwse Landschap en Rijkswaterstaat.
- Naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State over de gedoogplicht in het Zimmermanproject is de eigenaar van de buitendijkse gronden in dit project uitgenodigd voor overleg met de verantwoordelijke gedeputeerde. Afstemming over de datum vindt plaats.
- Voor deelname aan een mogelijke meekoppelkans van Rijkswaterstaat bij Ossensisse hebben de eerste onderzoeken plaatsgevonden. Aanvullende onderzoeken zullen worden opgestart alvorens een besluit genomen kan worden over de uitvoering.
- Op 13 oktober jl. heeft de Vlaamse regering de Zwinstreek erkend als landschapspark. Dit betekent dat in de komende periode afstemming plaatsvindt met de verschillende partners hoe er zal worden samengewerkt.

Bij Extra Toelichting wordt op hoofdlijnen ingegaan op de afzonderlijke projecten.

Kwaliteit

Status:

Voortgang:

Het beoogde effect van het programma NPW is het ontstaan van minimaal 600 hectare estuariene natuur. Na de inrichting van de geplande hectares in de NPW-projecten zal de natuur zich gedurende een langere periode ontwikkelen tot de gewenste kwaliteit. De verschillende vormen van inrichting zoals nieuwe buitendijkse en binnendijkse natuur en kwaliteitsverbetering van bestaande natuur leveren een andere natuurkwaliteit op. Zo levert één hectare nieuwe buitendijkse natuur een andere natuurwaarde op dan één hectare binnendijkse natuur. Daarom zijn hectares waarmee de kwaliteit van de bestaande natuur verbeterd wordt op basis van onderzoek maar voor een bepaald deel meegerekend in de te bereiken oppervlakte. Met de realisatie van het actuele programma NPW worden 658 hectare herijkte of gewogen estuariene natuur ingericht. Op dit moment is 291 hectare estuariene natuur gerealiseerd en is 367 hectare in uitvoering. Hiermee wordt een garantiebuffer gecreëerd om bij een tegenvallende natuurontwikkeling toch het afgesproken doel van minimaal 600 hectare te realiseren.

Naast de realisatie van estuariene natuur worden binnen NPW ook streekprojecten opgepakt die gelegen zijn in de nabijheid van NPW-projecten. Voorbeelden hiervan zijn de gebiedsaanpakken Grenspark Groot Saeftinghe en Landschapspark Zwinstreek. Met de grensregio's en partners wordt met een geïntegreerde aanpak grensoverschrijdend gewerkt aan maatschappelijke, economische, recreatieve, agrarische en ecologische opgaven.

Op 13 oktober jl. heeft de Vlaamse Regering een besluit genomen en de Zwinstreek erkend als Landschapspark.

Daarnaast wordt in de vorm van Landbouw flankerend beleid samen met de ZLTO een bijdrage geleverd aan brede ontwikkeling van landbouw in Zeeland.

Geld

Status:

Voortgang:

Van het totale beschikbare NPW-budget van € 163,6 mln. was begin 2023 nog € 38,3 mln. beschikbaar voor de uitvoering in de periode 2023 t/m 2025. In de Meerjarenkostenraming 2023 is voor dit jaar een bedrag geraamd van € 6,8 mln, waarvan € 1,5 mln overgeheveld wordt naar 2024, omdat de uitgaven achterbleven bij de planning.

Vanuit het ministerie is aangegeven dat de verkoopopbrengsten van de gronden van de Hedwigepolder aan het budget van het Natuurpakket Westerschelde mogen worden toegevoegd.

Het budget, inclusief de hierin opgenomen risicoreserves, biedt de ruimte om naast het afgesproken natuurherstel via landbouwflankerend beleid, regionale impulsen en Grenspark Groot Saeftinghe diverse projecten te realiseren met een extra meerwaarde voor het gebied. Grootste aandachtspunt hierbij vormt het tijdig afronden van deze projecten, zodat het gehele NPW-budget ook landt in de regio.

Tijd

Status:

Voortgang:

De Provincie Zeeland heeft in 2006 de uitvoeringstaak voor het Natuurpakket Westerschelde (NPW) in opdracht van het ministerie van LNV op zich genomen. De looptijd van het programma is vastgesteld tot en met 2022 met een afspraak over de resterende programmaperiode (2023-2025). Binnen die periode zullen de projecten worden uitgevoerd. In beeld wordt gebracht welke activiteiten, zoals bijvoorbeeld de monitoring en het onderhoud en beheer, na 2025 nog dienen plaats te vinden zodat hierover afstemming met het ministerie van LNV kan plaatsvinden.

Op 23 juni 2023 heeft de Provincie Zeeland de MJKR 2023, het jaarverslag 2022 en de controleverklaring van de accountant naar het ministerie van LNV gestuurd. Op 29 augustus heeft de minister van LNV schriftelijk ingestemd met de MJKR 2023 en het Jaarverslag 2022.

De primaire doelstellingen van NPW kunnen voor eind 2025 worden behaald.

Risico

Status:

Voortgang:

Overeenkomstig de afspraken rond grote projecten worden ieder kwartaal de risicodossiers geactualiseerd op project- en programmaniveau.

Zimmermanproject

De Raad van State heeft op 23 augustus jl. uitspraak gedaan. Uitgesproken is dat de rechtbank (die het beroep tegen de mededeling omtrent de gedoogplicht heeft behandeld) zich onbevoegd had moeten verklaren omdat er in dit uitzonderlijke geval geen sprake is van een besluit, en daarmee de bestuursrechter niet bevoegd is. Dit betekent dat er geen definitieve uitspraak is, en voor de eigenaar van de buitendijkse gronden de weg naar de burgerlijke rechter open staat.

Hoogte Panoramaheuvel

Over de aanleg van de Panoramaheuvel zijn afspraken gemaakt tussen de Vlaamse Waterweg (VWW) en Provincie Zeeland. Het ontwerp van de heuvel is in samenspraak met de VWW, Provincie Zeeland en diverse adviseurs/architecten bepaald. De hoogte van de heuvel is toen indicatief gesteld op ca. 30 m + NAP. Aan de hand van deze hoogte is ook het ontwerp opgesteld van de uitkijk- / radartoren die op de heuvel staat gepland. De bereikte hoogte van de panoramaheuvel is lager dan gewenste hoogte. Om de gewenste hoogte alsnog te bereiken, wordt zoveel mogelijk grond uit het gebied benut, zoals de grond uit de tijdelijke zuidelijke bouwroute. Dit zal aangevuld worden met grond uit de nabijgelegen Prosperpolder. Het op de gewenste hoogte brengen van de heuvel brengt vertraging en extra kosten mee. De extra kosten kunnen worden opgevangen binnen de opgenomen risicoreservering. De vertraging vormt gezien de afronding van NPW eind 2025 een belangrijk aandachtspunt.

Binnen de MJKR is voldoende financiële ruimte gereserveerd voor het opvangen van de in de risicodossiers genoemde risico's.

Omgeving

Status:

Voortgang:

Met de omgeving van de verschillende deelprojecten wordt regelmatig overlegd. Periodiek worden er met de streekhouders binnen het Grenspark Groot Saefthinghe bijeenkomsten georganiseerd waarbij de voortgang van de diverse projecten wordt gepresenteerd. Met de verschillende stakeholders rond de eventuele meekoppelkans bij Ossensisse vindt momenteel overleg plaats.

Legenda status en voortgang

 Op orde		Positieve ontwikkeling
 Er dreigen afwijkingen		Gemiddelde ontwikkeling
 Bijstelling is noodzakelijk		Negatieve ontwikkeling

Scopebeschrijving

De getijdennatuur en de vele geulen die de Westerschelde uniek maken, dreigen te verdwijnen. Als gevolg van natuurlijke processen, inpolderingen en verdiepingen ontstaat er één geul. De schorren en slikken worden kleiner met als gevolg het verdwijnen van unieke vogels en planten.

Bedoeling is om deze ontwikkelingen te stoppen en de Westerschelde weer ruimte te geven zodat nieuwe schorren en slikken kunnen ontstaan. Naast het realiseren van gebieden waar eb en vloed weer vrij spel krijgen worden ook maatregelen getroffen om buitendijks de natuur te laten herstellen en versterken. Op deze manier wordt getracht de bijzondere getijdennatuur te behouden voor de toekomst. Tevens vormt dit een bescherming tegen overstromingen

Daarnaast wordt gezorgd voor meerwaarde voor de regio door de natuur toegankelijk te maken.

Dit alles doen we doormiddel van een aantal projecten langs de Westerschelde:

- Hertogin Hedwigepolder (350 ha)
- Uitbreiding Zwin (22 ha)
- Middengebied Waterdunen (121 ha) en Perkpolder (35 ha)
- Buitendijks (5 deelprojecten 130 ha en onderzoek naar een eventuele meekoppelkans)

Daarnaast is er nog een aantal aanvullende opgaven:

- Landbouwflankerend beleid (subsidie en grondruilbank)
- Overige afspraken:
  - Grenspark Groot Saefthinghe,
  - Regionale impuls Hulst

- Landschapspark Zwinstreek
- Regionale impuls Sluis
- Sloe-/Tractaatweg, monitoring.

Relevante besluiten

- GS
- 7 oktober 2005 Voorstel GS invulling Schelde Estuarium.
  - Ingekomen brieven van ministerie EZ/LNV van 26 januari 2013 en 14 november 2016 inzake wijziging convenant.
  - Ingekomen brief van ministerie LNV van 11 januari 2018 inzake goedkeuring van het voorstel tot herijking.
-

- PS
- Besluit 7 oktober 2005 Voorstel PS invulling Schelde Estuarium
  - Besluit 30 januari 2006 Convenant Rijk en Provincie Natuurpakket Westerschelde
-

Extra toelichting

Momenteel is 291 hectare nieuwe estuariene natuur opgeleverd. 367 hectares zijn in uitvoering. Hieronder wordt op hoofdlijnen ingegaan op de afzonderlijke projecten.

1. Hedwigeproject

De voorlopige oplevering heeft nog niet plaatsgevonden (de definitieve oplevering vindt plaats na afloop van de garantietermijn van twee jaar). Samen met Rijkswaterstaat, het Waterschap Scheldestromen, Stichting Het Zeeuwse Landschap (HZL) en Provincie Zeeland wordt de afronding van het werk nauwkeurig gevolgd. Provincie Zeeland dient, na de voorlopige opname, het procesverbaal in te zien en voor akkoord te ondertekenen. Leidend daarbij is de vaststelling of het werk heeft geleid tot realisatie van het bestek. Het is dan van belang dat de eerder naar voren gebrachte restpunten van de betrokken partijen (HZL, RWS, Waterschap en PZ) zijn verwerkt dan wel hier afspraken over zijn gemaakt. De vrijkomende grond is verwerkt in de panoramaheuvel, maar deze heeft hiermee niet de gewenste hoogte bereikt. Onderzocht wordt wat hiervoor de beste oplossing is. In een aparte brief zijn uw Staten hierover geïnformeerd.

Er zijn vijf reacties binnengekomen in de belangstellingsinventarisatie voor de toekomstige exploitatie van de Panoramatoren. Het doel van deze belangstellingsinventarisatie is om erachter te komen of er belangstellenden zijn die de Panoramatoren op termijn kunnen en willen exploiteren én kansen zien om input uit de markt op te halen. Daarnaast ziet de Provincie Zeeland de belangstellingsinventarisatie als een mogelijkheid om vroegtijdig in contact te komen met belangstellenden voor de exploitatie van de Panoramatoren, vanaf 2025. Het ondertekenen van de samenwerkingsovereenkomst met RWS over de bouw van de Panoramatoren zal naar verwachting eind dit jaar plaatsvinden.

Met HZL zijn de afspraken over het beheer van de Hedwigepolder ver vormgegeven. De

conceptovereenkomst is aan HZL voorgelegd. Verwacht wordt dat de eigendomsoverdracht voor het einde van dit jaar tot stand komt.

Met het waterschap Scheldestromen wordt de overdracht van de primaire waterkering voorbereid. De planning is dat deze eind van dit jaar / begin volgend jaar aan het waterschap zal worden overgedragen.

Met Rijkswaterstaat wordt gewerkt aan het tot stand brengen van een samenwerkingsovereenkomst voor de bouw van de geïntegreerde radar- en uitkijktoren, en aan de eigendomsoverdracht van de panoramaheuvel. Het bereiken van de gewenste hoogte van de heuvel is hierin een belangrijke factor.

De effecten van het terugbrengen van eb en vloed in de Hedwigepolder op de nabijgelegen landbouwpercelen worden gemonitord. Gedurende de afgelopen 5 jaar zijn gegevens verzameld van het nabijgelegen gebied, welke dienen als nulmeting. Met de eigenaren en pachters van de percelen wordt geregeld overlegd hierover. Er wordt hierbij nauw samengewerkt met het Waterschap en specialist Deltares, die de monitoring mede begeleiden.

2. Uitbreiding Zwin

Met het Waterschap zijn afspraken ten aanzien van het beheer van de dijk vastgelegd en zal de monitoring worden opgevolgd.

Er is onderzoek gedaan naar de erosie van de dijk. Hieruit blijkt dat extra maatregelen nodig zijn zoals steenbestorting. Hierover is, na bestuurlijk overleg, overeenstemming met het Waterschap bereikt. Het Waterschap neemt de uitvoeringskosten voor haar rekening. De uitvoering vindt in 2024 plaats.

Bij de monitoring van de grondwaterpeilen en het zoutgehalte is gebleken dat er een opwaartse verschuiving van de overgang van zoet naar zout grondwater plaats vindt. Dit kan verzilting in de hand werken en daarom is een analyse gemaakt van de huidige situatie en zijn beheersmaatregelen uitgewerkt. Met één van de direct omwonenden is hierover contact geweest en zijn afspraken gemaakt. De andere direct betrokkenen worden eveneens benaderd. De aanpak wordt nu verder uitgewerkt, waarbij onderzocht wordt wat de beste oplossing is. Hiervoor is budget beschikbaar binnen de huidige MJKR.

3. Middengebied.

In het project Waterdunen zijn de natuurgronden overgedragen aan HZL. Wel zal eind 2023 nog enige herstel- en aanpassingswerkzaamheden in en rond het gebied worden uitgevoerd. Waterschap Scheldestromen heeft opdracht verleend voor de uitvoering van de optimalisatie van de getijdenduiker. De voorbereidingen zijn gestart en de werkzaamheden zullen, inclusief test- en monitoringsfase, naar verwachting in september 2024 worden afgerond. De werken worden zodanig georganiseerd dat het natuurgebied en haar bezoekers hier zo min mogelijk nadelige gevolgen van ondervinden.

In het Zimmermanproject is de eerste fase van de eerste strekdam gereed. Gelet op de uitspraak van de Raad van State, wordt is een overleg met de eigenaar ingepland om te onderzoeken of civiele procedures voorkomen kunnen worden. Dit volgend op eerdere overleggen om er buiten de rechter uit te komen.

Provincie Zeeland heeft onder voorbehoud van het verloop van de gedoogprocedure opdracht verleend voor de laatste twee strekdammen. Daarnaast is opdracht gegeven voor fase 2 en 3 van de reeds gedeeltelijk in 2021 aangelegde dam op eigendom van de staat bij Zimmerman en het beheer en onderhoud voor 5 jaar van alle in het kader van NPW aangelegde strekdammen en de palenrij bij Ossensisse.

Rijkswaterstaat heeft op dit moment een project in voorbereiding om de huidige geulwand bij Ossensisse te versterken en schade te herstellen. Daarbij heeft Rijkswaterstaat mogelijkheden aangedragen om als meekoppelkans binnen NPW extra laagdynamisch gebied in de Westerschelde (buitendijks) te realiseren. In de komende maanden vinden de onderzoeken en gesprekken plaats om in het voorjaar van 2024 een definitief besluit over deze meekoppelkans te kunnen nemen. Binnen het NPW-budget is er voldoende ruimte om deze meekoppelkans in te vullen.

4. Nevenopgaven

Het NPW heeft enkele belangrijke maatschappelijke effecten in de vorm van regionale impuls voor de gemeenten Hulst en Sluis, de ontwikkeling van het Grenspark Groot Saeftinghe, het

grensoverschrijdende Landschapspark Zwinstreek en de inzet van Landbouw Flankerend Beleid waarbij de inzet gericht is op volhoudbare landbouw.

4.1. Grenspark Groot Saeftinghe

In het Grenspark worden stappen gezet aan de hand van de ontwikkellijnen uit het ontwikkelingsprogramma van het Samenwerkingsverband Grenspark Groot Saeftinghe. Dit vormt tevens een onderdeel van het concept Zeeuws Gebiedsprogramma 2023.

Robuuste Scheldepolders

Er is doorgewerkt aan het grensoverschrijdende transitiefonds dat met name gericht is op de zoetwaterbeheersing in het grenspark. Ondernemers/boeren worden via het fonds uitgedaagd en gestimuleerd om mee te bewegen met de specifieke issues die in het grenspark spelen. In 2024 vindt besluitvorming plaats over het definitief gaan opzetten van dit fonds.

Het veldstation is de laatste maanden al ingezet door de vogelringers. Daarnaast vertrekken er nu al gegidste groepen vanuit het veldstation naar de Noord van het Verdrongen Land van Saeftinghe, waar een oude Schaapskooi is gelegen.

(Be)leven en leefbaarheid

Na intensieve participatie met de bewoners langs de Scheldekust zijn de ideeën en wensen voor recreatieve voorzieningen langs de Schelde uitgewerkt in definitieve plannen voor de plaatsen Walsoorden, Zeedorp en Emmadorp. In juni 2023 is de uitvoering gestart van Fase 1. De officiële opening was op 12 juli jl. in Walsoorden. Baalhoek en Kreverhille zullen in 2024 gerealiseerd worden. Het plan voor Paal wordt momenteel verder uitgewerkt met het doel om in 2025 uitgevoerd te worden.

Parallel loopt het project Bewoners & Natuur, om de inwoners en bezoekers van het Grenspark te betrekken bij hun omgeving: de oevers van de Schelde: de dynamische werkelijk tussen haven, landbouw en natuur.

Om de diverse ontwikkelingen en activiteiten van de partners in het grenspark goed met elkaar te kunnen af stemmen is er een overkoepelend masterplan voor het grensparkhart opgeleverd. Dit masterplan is een coproductie van de partners en is een richtinggevend document voor de toekomstige ontwikkeling binnen het grensparkhart.

Een aantal ondernemers heeft eind vorig jaar coöperatie Grenspark Groot Saeftinghe opgericht om aan de slag te gaan met o.a. het streekmerk en het verkorten van de keten.

Voor een aantal projecten uit het ontwikkelingsprogramma (2021-2026) van het Grenspark is een subsidieaanvraag ingediend voor het programma Interreg Vlaanderen-Nederland VI. Het betreft een totale subsidie vanuit Europa voor de partners van € 5,1 miljoen.

Voor het project Erfgoed Deal: Groeve Nieuw-Namen is in 2021 een schetsontwerp opgeleverd. Aan de hand van dit ontwerp is samen met de stakeholders de juridische en praktische zaken doorgenomen. De groeve vormt een onderdeel van de Interreg-aanvraag (Be)leefbare Schelde, waarvan de uitvoering gedaan wordt onder begeleiding van het Geopark. Momenteel loopt de voorbereiding van de sloop van de steigers.

4.2. Regionale Impuls gemeente Hulst en gemeente Sluis

Voor de regionale impuls kunnen geen projecten meer worden ingediend. In de gemeente Hulst is het project 'Herinrichting van het Havenfort' afgerond en wordt op korte termijn de subsidieverantwoording verwacht.

De projecten in de gemeente Sluis zijn allemaal afgerond.

4.3. Samenwerking in de Zwinstreek

Op 31 mei 2023 heeft de Provincie West-Vlaanderen namens diverse gemeenten en provincies, waaronder Provincie Zeeland, het dossier voor erkenning van Landschapspark Zwinstreek ingediend bij de Vlaamse overheid. De afgelopen maanden heeft de beoordeling door Vlaamse overheden plaatsgevonden. De Vlaamse Regering heeft op 13 oktober jl. de Zwinstreek officieel erkend als landschapspark.

4.4. Landbouwflankerend beleid

Een van de nevenopgaven binnen NPW is het Landbouwflankerend Beleid. Hiervoor is een bedrag geraamd van € 13 miljoen. Hiervan is € 8,4 miljoen gereserveerd voor subsidiebijdragen en € 4,6 miljoen voor de Grondbank Zeeland in combinatie met kavelruil.

Via de Grondbank Zeeland wordt ruilgrond ingezet in combinatie met het instrument kavelruil om een bijdrage te leveren in het verbeteren van de agrarische structuur. Dit vindt plaats in heel Zeeland, maar de focus ligt vooral in Oost Zeeuws-Vlaanderen. Er is op 1 oktober 2023 één kavelruil gepasseerd met in totaal 58 hectare structuurverbetering en acht deelnemende partijen. Er wordt, naast diverse kleinere ruilen gewerkt aan een grote kavelruil in de Kruispolder. Naar verwachting zal deze grote ruil in 2023 passeren. Totaal liggen er nog drie kavelruilen bij de notaris met een totale oppervlakte van 155 hectare. De beschikbare voorraad ruilgrond (278 hectare per 1 oktober 2023) is afgenomen met circa 23 hectare en ligt grotendeels in Oost Zeeuws-Vlaanderen.

5. Monitoring

De feitelijke monitoringsactiviteiten vinden volgens schema plaats. Er zijn in de laatste drie maanden geen rapporten opgeleverd.